... ಪೂರ್ಣಮ್ পূর্ণম പൂര്ണമ് पूर्णम् ପୂର୍ଣମ୍ ਪੂਰਣਮ੍ பூர்ணம் పూర్ణమ్ પૂર્ણમ ...

पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात् पूर्णमुदच्यते |
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ||

Pūrṇam

A Journal of Indian Knowledge Systems

(Website: https://purnam.vercel.app, https://purnam.ac.in)

Portraying the attempts of scholars and scientists……..

…….. to understand the contributions of Bharatiya Heritage and SAINTists™

Pūrṇam	Vol. 1	No.2	July - December 2025	Pages: 21 - 23	ISSN: 3049-3587 (Print)

Case Report

ಕಪ್ಪು ಶಿಲೀಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಯಶೋಗಾಥೆ: ಒಂದು ಅನುಭವ ಪ್ರಕರಣ

ರಾಜ ವೈದ್ಯ ಶ್ರೀ ಲೋಕೇಶ್ ಟೇಕಲ್[1,#]

[1]ಮುಂಡರಗಿ, ಅಗಸ್ತ್ಯ ಆಯುರ್ವೇದ ಚಿಕಿಸ್ತಾ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಮುಂಡರಗಿ ಎ ಕ್ಲಾಸ್ ಪುರ ರೋಡ್, ಗದಗ - ಜಿಲ್ಲಾ. ಮೊಬೈಲ್: 8861655600.

 # Writing assistance for reporting this case study was provided by Dr. B M Nagabhushana, A member of the Editorial Board of Purnam.

ಸಾರಾಂಶ

ಕೋವಿಡ್-19 ಮಹಾಮಾರಿಯ ಎರಡನೇ ಅಲೆಯ ನಂತರ, ಕಪ್ಪು ಶಿಲೀಂಧ್ರ (ಮ್ಯೂಕೋರ್ಮೈಕೋಸಿಸ್) ಮಾರಣಾಂತಿಕ ಸೋಂಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಕಣ್ಣು, ಮುಖದ ರಚನೆಗಳು, ಸೈನಸ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ನರಗಳಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಈ ಲೇಖನವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ 28 ವರ್ಷದ ಯುವಕನಿಗೆ ನೀಡಲಾದ ಯಶಸ್ವಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾದ ಯಾವುದೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಫಲಕಾರಿಯಾಗದೆ ರೋಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗಿತ್ತು.

ನಂತರ ಪಾರಂಪರಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಆಧಾರಿತ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಸಂಯೋಜನೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಗಳ ಪಠಣ ಸೇರಿತ್ತು. ಕೇವಲ 9 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯು ಗಣನೀಯ ಸುಧಾರಣೆ ಕಂಡು. 6 ತಿಂಗಳ ನಂತರ, ರೋಗಿಯು ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗುಣಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಆಧುನಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದ ಸೋಂಕುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜ್ಞಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ.

Abstract

After the second wave of the COVID-19 pandemic, a deadly infection called black fungus (mucormycosis) appeared. This infection affects major organs such as the eyes, facial structures, sinuses, and nerves. This paper describes a successful traditional treatment given to a 28-year-old young man from a rural area of Karnataka. None of the modern medical treatments provided to him were effective, and his condition had become serious.

Later, traditional treatment was started. This included experience-based herbal combinations and the chanting of mantras. Within just 9 days, the patient showed significant improvement. After 6 months, he completely recovered from the fungal infection.

Keywords: *Black fungus, COVID-19 effect, mucormycosis, traditional treatment.*

ಪೀಠಿಕೆ

ಕೋವಿಡ್-19 ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗದ ಎರಡನೇ ಅಲೆಯು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಆ ನಂತರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ 'ಕಪ್ಪು ಶಿಲೀಂಧ್ರ' ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮ್ಯೂಕೋರ್ಮೈಕೋಸಿಸ್ ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಕ ಸೋಂಕು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆರೋಗ್ಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ಈ ರೋಗದ ಕಾರಕ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕೊಳೆತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ದುರ್ಬಲಗೊಂಡ ಪ್ರತಿರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ (ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕೋವಿಡ್‌ನಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡವರು, ಮಧುಮೇಹ ರೋಗಿಗಳು) ಇದು ಮಾರಣಾಂತಿಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭೀಕರ ಸೋಂಕು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ದೇಹದ ಅಂಗಾಂಶಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಣ್ಣು, ಸೈನಸ್, ಮೆದುಳು ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸಕೋಶದಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಸೋಂಕು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಡುವುದರಿಂದ, ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ ಡಿಬ್ರಿಡ್ಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಆಂಫೋಟೆರಿಸಿನ್ ಬಿ ಯಂತಹ ಪ್ರಬಲ ಆಂಟಿಫಂಗಲ್ ಔಷಧಿಗಳು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವಾಗಿವೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಈ ರೋಗವು 50% ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಯಶಸ್ಸು ರೋಗಿಯ ಒಟ್ಟಾರೆ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಸೋಂಕು ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹರಡಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅನುಭವದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಹೊಸ ಭರವಸೆಯನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲದು. ಈ ಪ್ರಕರಣ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕಪ್ಪು ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಯಶಸ್ವಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕರಣ ಅಧ್ಯಯನ

ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 28 ವರ್ಷದ ಯುವಕನಾದ ಆ.ಕು. ಅವರ ಆರೋಗ್ಯ ಪಯಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೋವಿಡ್-19 ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಗುಣಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ಕೋವಿಡ್‌ನಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡ ನಂತರ, ಮೇ 10, 2021 ರಂದು ಆತನನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆರೋಗ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ದಾಖಲಿಸಲಾಯಿತು. ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಮತ್ತು ಮುಖದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರೋಗಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾರಣ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಎನ್‌ಸಿ ಸಿಟಿ (NCCT), ಎಂಆರ್‌ಐ (MRI), ಎಕ್ಸ್-ರೇ ಮತ್ತು ಆರ್‌ಟಿ-ಪಿ ಸಿ ಆರ್ (RT-PCR) ಸೇರಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆತನಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಶಿಲೀಂಧ್ರ (ಮ್ಯೂಕೋರ್ಮೈಕೋಸಿಸ್) ಸೋಂಕು ಇರುವುದು ದೃಢಪಟ್ಟಿತು.

ಮೇ 15, 2021 ರಂದು ರೋಗಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ, ರೋಗಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರತಿಜೀವಕಗಳು, ಶಿಲೀಂಧ್ರ ನಿರೋಧಕಗಳು ಮತ್ತು ವೈರಸ್ ನಿರೋಧಕ ಔಷಧಿಗಳ ಆಡಳಿತದೊಂದಿಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ, ರೋಗದ ಪ್ರಗತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು 12 ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆದರೂ, ರೋಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆತನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ತೆರೆದ ಗಾಯವಿತ್ತು. ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಆತನು ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗಿತ್ತು. (ಚಿತ್ರ ೧)

ಚಿತ್ರ – ೧: ಪ್ರಜ್ಞಾಹೀನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆ.ಕು. ಬೆಂಗಳೂಗಳೂರಿನ ಬೌರಿಂಗ್ & ಲೇಡಿ ಕರ್ಜನ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಿಂದ ಬಂದಾಗ

ರೋಗಿಯ ಕುಟುಂಬದವರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಶ್ರೀ ಲೋಕೇಶ್ ಟೇಕಲ್ ಅವರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿದರು.

ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮತ್ತು ಫಲಿತಾಂಶಗಳು

ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಔಷಧ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ನಂತರವೂ ಯಾವುದೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಸುಧಾರಣೆ ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಡಾ. ದೇಸಾಯಿ ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಯಾರಿಸಲಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಔಷಧಿಯು ಚರ್ಮ, ಒಳಚರ್ಮ, ಸೈನಸ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ನರಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ರೋಗಿಯ ಆರೋಗ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ಔಷಧೀಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ, ರೋಗಿಯ ಮೇಲೆ ಧನಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲು ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಮಂತ್ರಗಳ ಪಠಣವನ್ನು ಸಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿತು. ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕೇವಲ ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ರೋಗಿಯ ಆರೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬಂದಿತು (ಚಿತ್ರ.೨).

ಚಿತ್ರ–೨: ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಹೀನ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಹೊರ ಬಂದ ಆ.ಕು., ವೈದ್ಯ ಶ್ರೀ ಲೋಕೇಶ್ ಟೇಕಲ್ ಇವರ ಜೊತೆ

ಆತನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಕಠಿಣ ನಿರ್ಬಂಧಿತ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡರು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಸುಧಾರಣೆಯ ನಂತರವೂ, ಆತನಿಗೆ ಮುಂದಿನ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಔಷಧ ಮತ್ತು ಆಹಾರ

ಪಥ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲು ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಆರು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಔಷಧೀಯ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಆತನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿ, ಪ್ರತಿರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದವು. ಆರು ತಿಂಗಳ ನಂತರದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಆತನು ಕಪ್ಪು ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ದೃಢಪಡಿಸಿದವು. ಇಂದು, ಎ. ಆರ್. ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಹುರುಪಿನಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿತ್ರ–೩: ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣಮುಖರಾದ ಆ.ಕು.

ತೀರ್ಮಾನ

ಕಪ್ಪು ಶಿಲೀಂಧ್ರದಂತಹ ಮಾರಣಾಂತಿಕ ಮತ್ತು ವೇಗವಾಗಿ ಹರಡುವ ಸೋಂಕುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣ ಅಧ್ಯಯನವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆರಂಭಿಕ ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಫಲಿತಾಂಶ ನೀಡದಿದ್ದಾಗ, ಅನುವಿದ್ಧಿ ಆಧಾರಿತ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ರೋಗಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗುಣಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಈ ಯಶೋಗಾಥೆಯು, ಸಂಕೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿರೋಧಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪರ್ಯಾಯ ಅಥವಾ ಪೂರಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಮರಣ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಭರವಸೆಯನ್ನು ನೀಡಲು, ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವು ಭಾರತೀಯ ಜ್ಞಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಹಯೋಗವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಇಂದಿನ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.